

Koruyucu Ailelik Sisteminin Güçlendirilmesi: Mevzuat ve Uygulamada Hak Temelli Öneriler

**İSTANBUL BAROSU ÇOCUK HAKLARI
MERKEZİ**

“Her çocuğun güvenli, sevgi dolu bir aile ortamında yaşama hakkı vardır.”

Bu hak, Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin 20. maddesi, Anayasa'nın 41. maddesi ile Çocuk Koruma Kanunu ve Sosyal Hizmetler Kanunu ile teminat altına alınmıştır. Bu hakkın gerçekleşmesinde koruyucu ailelik, çocukların gelişimsel ve psikososyal ihtiyaçlarını karşılamada kurum bakımına kıyasla daha kapsayıcı ve bütüncül bir yaklaşım sunmaktadır.

Koruyucu ailelik; çeşitli nedenlerle biyolojik ailesi yanında kalması, yaşaması mümkün olmayan çocukların, eğitim, bakım ve yetiştirilme sorumluluğunun uygun koşullarını sağlayan evli ya da bekar bireyler tarafından devlet denetiminde üstlenilmesini sağlayan bir çocuk koruma tedbiridir.

Temel amacı, çocuğun, üstün yararı ve bireysel ihtiyaçları dikkate alınarak, güvenli, destekleyici ve sevgi dolu bir aile ortamında yetişmesini sağlamaktır. Ancak mevzuatın dağınıklığı, yetersizliği, uygulamadaki standart eksiklikleri ve izleme-denetim süreçlerinin yetersizliği nedeniyle bu modelin potansiyeli yeterince değerlendirilememektedir. Ayrıca süreklilik ve aidiyet gibi temel ilkelere ilişkin normatif belirsizlikler, sistemin çocuğun üstün yararını gözeten istikrarlı bir yapı sunmasını engellemektedir.

Koruyucu ailelik sisteminin hak odaklı bir anlayışla yapılandırılması, çocukların yaşamlarını güvenli, destekleyici ve sürdürülebilir aile ortamlarında geçirmelerini sağlamak açısından elzemdir. Mevzuattaki kavramsal boşluklar ile uygulamada karşılaşılan yapısal aksaklıklar yalnızca münferit vakıaları değil, tüm modelin işleyişini etkilemekte ve sistemin güvenilirliğini zayıflatmaktadır. Bu sorunlar, koruyucu ailelik sisteminin yalnızca iyileştirilmesini değil; çocukların üstün yararını temel alan, hak temelli ve bütüncül bir anlayışla baştan yapılandırılmasını zorunlu hale getirmektedir.

Bu doğrultuda, İstanbul Barosu Çocuk Hakları Merkezi olarak koruyucu ailelik sisteminin işlevselliğini artırmak amacıyla mevzuat ve uygulamaya ilişkin sorun alanlarına dair tespit ve çözüm önerilerimizi “**ÖNERİYORUZ**” başlığı altında hak temelli bir yaklaşımla kamuoyu ile ilgili kurumlara sunmaktayız.

Her Çocuğun Güvenli Bir Ailede Yaşam Hakkı Kapsamında Koruyucu Ailelik İçin:

ÖNERİYORUZ!

ÇOCUĞUN ÜSTÜN YARARINI TEMEL ALAN BİR YAKLAŞIM BENİMSENMELİDİR.

Koruyucu aile politikaları, çocuğun gelişimsel ihtiyaçlarına, temel haklarına ve bireysel durumuna uygun biçimde, niceliksel hedeflere (örneğin sayı artırımını) indirgenmeksizin yapılandırılmalıdır.

Karar alma süreçleri, çocuğun bedensel ve ruhsal sağlığı, güvenliği, sosyal çevresiyle ilişkileri, eğitim ihtiyaçları ve duygusal bağlılıkları gözetilerek yürütülmelidir. Bu unsurlar, ölçülebilir ve izlenebilir kriterlerle desteklenmeli, karar vericiler için şeffaf bir rehberlik sunmalıdır.

Biyolojik ailenin talepleri ya da durumundan ziyade, çocuğun üstün yararını önceleyen çocuk odaklı bir yaklaşım benimsenmelidir.

Çocuğun üstün yararı, yalnızca korunma ihtiyacının karşılanması değil; aynı zamanda çocuğun bir hak öznesi olarak tanınması ve güçlendirilmesi anlamına gelmektedir. Bu anlayış, çocuğun görüşünün etkin biçimde dikkate alınmasından, bireyselleştirilmiş bakım planlarının hazırlanmasına; psikososyal desteklerin sağlanmasından, yerleştirme sonrası izleme ve denetim süreçlerinin güçlendirilmesine kadar tüm aşamalarda hak temelli uygulamaların esas alınmasını gerektirir. Koruyucu ailelik sistemi, çocuğun üstün yararı etrafında ve bu ilkeler doğrultusunda çocuk merkezli, hak temelli bir yaklaşımla yeniden yapılandırılmalıdır.

ÖNERİYORUZ!

KORUYUCU AİLELİĞİN HUKUKİ STATÜSÜ GÜÇLENDİRİLMELİ VE HAK TEMELLİ MEVZUAT DÜZENLEMELERİ YAPILMALIDIR.

Koruyucu ailelik, yalnızca bir bakım hizmeti değil; çocuğun üstün yararını esas alan, çocukla kurulan istikrarlı ve sürekli aile ilişkisini tanıyan, hem çocuğun hem de koruyucu ailenin haklarını güvence altına alan özel bir hukuki statü olarak tanımlanmalıdır.

Mevzuatta dağınık ve idari nitelikli düzenlemeler yerine, çocuk hakları hukuku çerçevesinde birincil ve özel yasal düzenlemeler yapılmalıdır.

Koruyucu ailenin çocuk adına alacağı kararlar, yalnızca günlük yaşamla sınırlı olmamalıdır. Eğitim, sağlık, seyahat, sosyal hizmetler ve adli başvurular gibi temel alanlarda koruyucu ailenin temsil yetkisi yasal güvence altına alınmalı, bu yetki açık biçimde mevzuatta tanımlanmalıdır.

Türk Medeni Kanunu, Çocuk Koruma Kanunu ve ilgili yönetmeliklerde çocuk adına karar alma süreçlerinde koruyucu ailenin aktif ve yetkili bir taraf olarak tanınması sağlanmalıdır.

Koruyucu aileye çocuğu kanunen temsil konusunda yetki verilmeli, belirli bir süre ile çocuğun bakım ve gözetimini sürdüren koruyucu aile velayetin sağladığı hakları kullanabilme imkanına kavuşmalı veya vasi olarak atanabilmelidir.

ÖNERİYORUZ!

Mevcut uygulamalarda yaşanan gecikmeler çocukların eğitim, seyahat özgürlüğü, sağlık ve sosyal yaşama erişiminde hak kayıplarına yol açmaktadır. Bu nedenle, kayyım atamalarında çocuğun üstün yararı esas alınarak, süreçler hem hızlandırılmalı hem de denetime açık hale getirilmelidir.

Koruyucu ailelerin sosyal güvenlik, çalışma yaşamı ve bakım yükümlülüğü alanında karşılaştığı belirsizliklerin giderilmesi için İş Kanunu, Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu ile Gelir Vergisi Kanunu gibi temel düzenlemelerde hak temelli değişiklikler yapılmalı; bakım yükümlülüğünü üstlenen koruyucu ailenin sosyal güvencelere erişimi ve devlet desteğinden yararlanması sağlanmalıdır.

Koruyucu ailelik sözleşmesinin keyfi ya da yetersiz gerekçelerle feshedilmesini önleyecek yasal güvenceler oluşturulmalıdır. Sözleşme fesihlerinde koruyucu ailelerin de taraf olması sağlanmalı. Çocukla güçlü bağ kurmuş ve bakım yükümlüğünü gereği gibi yerine yetirmiş koruyucu ailelerin hakları korunmalıdır.

Koruyucu ailelere, özel gereksinimli çocuklarla ilgili ek mali destekler ve vergi kolaylıkları sağlanmalıdır.

ÖNERİYORUZ!

EĞİTİM, BİLGİLENDİRME VE ŞEFFAFLIK GÜÇLENDİRİLMELİDİR.

Eğitim materyalleri ve müfredat, koruyucu ailelik modelini kapsayacak şekilde güncellenmeli, çocukların okul ortamında yaşayabilecekleri dışlanma veya ayrımcılık önlenmelidir.

Özel okul kontenjanları konusunda daha şeffaf, takip edilebilir sistemler oluşturulmalı ve ek kontenjanlar yaratılarak servis ve yemek ücretlerinde indirim sağlanmalıdır.

Koruyucu aile adayları ve mevcut koruyucu aileler için kapsamlı hazırlayıcı eğitim programları etkin ve amaca yönelik hale getirilmeli, kurum içinde tecrübe aktarımını sağlayan toplantılar düzenlenmelidir.

Çocuklarla ilgili süreçlerin tamamında şeffaf, detaylı ve sürekli bilgilendirme mekanizmaları oluşturulmalıdır. Koruyucu ailelere, çocukların dosyalarına erişim hakkı sağlanmalıdır.

Biyolojik ailelerin ve çocukların süreç hakkında doğru ve kapsamlı bilgilendirilmeleri için açık ve ayrıntılı hukuki düzenlemeler oluşturulmalıdır.

ÖNERİYORUZ!

Koruyucu ailelere ve ilgili taraflara, çocukların bakım ve gelişimiyle ilgili düzenli, detaylı ve güvenli bilgilendirme yapılmalıdır. Bu bilgilendirme; toplantılar, raporlar ve güvenli dijital platformlar aracılığıyla sağlanmalı, çocukların dosyalarına erişim hakkı da gizlilik ilkelerine uygun şekilde tanınmalıdır.

Hukuki bilgilendirme süreçleri açık, anlaşılır ve erişilebilir biçimde düzenlenmelidir. Biyolojik aileler ve çocuklara, sürece dair hak ve sorumluluklar açık bir şekilde anlatılmalıdır. Çocuklara yönelik bilgilendirme, yaş ve gelişim düzeylerine uygun araçlarla, uzman rehberliğinde ve güvenli ortamlarda yapılmalıdır.

Bağımsız geri bildirim ve danışma mekanizmaları kurulmalı; bu sistemler tüm taraflar için kolay erişilebilir ve özellikle dezavantajlı grupların erişimini gözetken şekilde planlanmalıdır.

ÖNERİYORUZ!

PSİKOLOJİK DESTEK HİZMETLERİ GÜVENCE ALTINA ALINMALIDIR.

Çocuklar, koruma altına alındıkları andan itibaren sürekli ve izlenebilir bir psikolojik destek sürecine dahil edilmeli; bu destek, koruyucu aile yanında kaldıkları süre boyunca da düzenli olarak devam etmelidir.

Koruyucu ailelerin bakım sürecinde karşılaştıkları güçlüklerde yalnız bırakılmamaları için periyodik görüşmeler aynı uzman desteği ile sunulmalıdır. Bu hizmetler, kamu kurumları bünyesinde kurulacak birimlerle ya da dışarıdan alınacak profesyonel destek yoluyla sağlanmalı; maliyeti ise devlet tarafından karşılanmalıdır.

Çocuklar ve bakım veren aileler için 7/24 erişilebilir uzman destek hatları kurulmalı; acil psikolojik destek ihtiyaçlarına anında ve etkili biçimde yanıt verilmelidir.

Çocuğun biyolojik ailesiyle yeniden bir araya gelmesi söz konusuysa, bu süreç yalnızca çocuğun üstün yararı doğrultusunda ve uzman değerlendirmeleri ışığında planlanmalıdır. Çocuğun duygu ve ihtiyaçları gözetilmeli; gerekli psikolojik destek ve rehberlik mutlaka sağlanmalıdır.

ÖNERİYORUZ!

BIYOLOJİK AİLE GÖRÜŞMELERİ ÇOCUK YARARINA YAPILANDIRILMALIDIR.

Koruyucu ailenin yükümlülüklerinden biri, çocuğun biyolojik ailesiyle bağının, uygun koşullar sağlandığında sürdürülmesine destek olmaktır. Ancak bu yükümlülük, her durumda çocuğun üstün yararı çerçevesinde ve onun duygusal, psikolojik ve fiziksel güvenliği gözetilerek yerine getirilmelidir.

Biyolojik aileyle yapılacak görüşmeler, çocuğun geçmiş yaşantıları (örneğin travma, istismar veya ihmal öyküleri) dikkate alınarak yapılandırılmalı; süreç uzman eşliğinde yürütülmelidir. Burada esas alınması gereken, çocuğun güvenliği ve iyi olma hali olmalıdır.

Biyolojik aile ile olan süreçte psikolojik destek ve rehberlik hizmeti sunulmalıdır.

Görüşme ortamlarının fiziksel koşulları özenle planlanmalı; biyolojik aile ile koruyucu ailenin karşılaşması, çocuğun üstün yararı doğrultusunda değerlendirilerek, gerekli hallerde sınırlandırılmalı ya da yapılandırılmalıdır. Süreçlere ilişkin kayıtlar titizlikle tutulmalı; görüşme sonrasında çocuğun duygusal durumu izlenmeli ve özel destek gereksinimi olan çocuklara bireysel psikososyal takip sağlanmalıdır.

ÖNERİYORUZ!

ÇOCUĞUN TEMSİLİ VE KARAR SÜREÇLERİNE KATILIMI GÜVENCE ALTINA ALINMALIDIR.

Çocuğun üstün yararı doğrultusunda alınacak kararlarda temsil hakkı etkin biçimde güvence altına alınmalı, çocuğun haklarını koruyacak kayyım görevlendirmelerinde süreklilik, uzmanlık ve bağımsızlık ilkeleri gözetilmelidir.

Koruyucu aile üyelerinin kayyım olarak atanabilmesi, çocuğun günlük yaşamında güven duyduğu yetişkinler aracılığıyla temsil edilmesi yasal olarak mümkün hale getirilmelidir. Bu atamalarda çıkar çatışması yaşanmayacak biçimde denetim mekanizmaları da oluşturulmalıdır

Velayet hakkının etkili kullanılmadığı ya da çocuğun yararına aykırı durumların tespit edildiği hallerde, velayet yetkisi askıya alınarak kamu vesayet sistemi devreye girmeli ve bağımsız denetim sağlanmalıdır.

Çocuğun görüşü, yaşına, olgunluk düzeyine ve iletişim becerilerine uygun yöntemlerle alınmalı; görüşünü özgürce ifade etmesi için güvenli ortamlar sağlanmalıdır.

Çocuk, özellikle yerleştirme, bakım ve temsil süreçlerinde pasif bir nesne değil, hak öznesi olarak kabul edilmeli; kendi hayatına ilişkin kararlara katılımı sistematik biçimde sağlanmalıdır.

Çocuğun görüşünün alınması tek başına yeterli görülmemeli, bu görüşün karar süreçlerini nasıl etkilediğine dair geri bildirim verilmeli, çocuğun katılım hakkının biçimsel değil, etkin ve anlamlı bir hak olarak hayata geçirilmesi sağlanmalıdır.

ÖNERİYORUZ!

EVLAT EDİNME SÜRECİ ŞEFFAF VE YAPILANDIRILMIŞ HALE GETİRİLMELİDİR.

Koruyucu ailelerin, bakımını üstlendikleri çocuğu evlat edinmeleri durumunda, genel evlat edinme şartlarına göre kolaylaştırıcı düzenlemeler yapılmalıdır.

Daha önce koruyucu ailelik görevinde bulunmuş kişilerin yeniden koruyucu aile olmak üzere yaptıkları başvurular, sistem deneyimleri ve önceki bakım sürecindeki sorumluluklarını yerine getirme düzeyleri dikkate alınarak değerlendirilmelidir. Bu kişilere, çocuğun üstün yararı ilkesine aykırılık teşkil etmediği sürece, başvuru sürecinde öncelik tanınması sağlanmalıdır.

Çocuk ile koruyucu aile arasında güçlü duygusal bir bağ ve sürekli bir birlikte yaşam oluştuğunda, mevcut sistem koruyucu ailelikten evlat edinmeye geçişi açık ve yapılandırılmış şekilde düzenlememektedir. Koruyucu ailelere öncelik tanınsa da, süreç genel evlat edinme prosedürleri çerçevesinde yürütülmekte ve bu bağ yeterince dikkate alınmamaktadır.

Biyolojik ebeveynin çocuğu geri alma ihtimalinin düşük olduğu durumlarda, çocuğun kalıcı ve istikrarlı bir aile ortamı sağlaması için, koruyucu ailelikten evlat edinmeye geçişi mümkün kılan özerk bir hukuki model oluşturulmalıdır.

Biyolojik ebeveynin çocuğa karşı bakım yükümlüğünü ağır şekilde ihlal ettiği durumlara, çocuklar koruyucu aile yanına yerleştirilmeden “evlat edinme rızası aranmayacağına dair” karar talep edilmelidir. Biyolojik ebeveynin çocuğa karşı bakım yükümlüğünü ağır şekilde ihlal ettiği; belirli bir süre çocukla hiçbir şekilde iletişime geçmediği durumlarda talep halinde koruyucu ailenin evlat edinme talebi öncelikli olarak değerlendirilmelidir.

ÖNERİYORUZ!

BIYOLOJİK AİLEYE DÖNÜŞ SÜRECİ KONTROLLÜ VE DESTEKLİ YÖNETİLMELİDİR.

Biyolojik aileye dönüş kararı, yalnızca ekonomik ve fiziksel yaşam koşulları baz alınarak değil, çocuğun üstün yararı, psikolojik, sosyal gelişimi ve tüm gelişim olanakları göz önünde tutularak verilmelidir.

Biyolojik aileye dönüş kararı verirken, çocuğun korucuyu ailede geçirdiği süre, korucuyu aile ile kurduğu aidiyet bağı, çocuğun üstün yararı gereği dikkat alınmalıdır.

Biyolojik aileye dönüş sürecinde en az bir yıllık kontrollü geçiş süreci uygulanmalı, bu süreç psikolojik rehberlikle desteklenmeli ve düzenli takibi yapılmalıdır. Çocuğun biyolojik aileye dönüşü sonrası koruyucu aile ile çocuğun kişisel ilişkisinin devamına imkan sağlanmalıdır.

ÖNERİYORUZ!

KURUMSAL KAPASİTE ŞEFFAFLIK VE KATILIMCILIK ESASI İLE GÜÇLENDİRİLMELİ, KURUM PERSONELİNİN NİTELİĞİ ARTTIRILMALIDIR.

Koruyucu ailelik hizmetlerinde görev alacak kurum personelinin sayı ve niteliği arttırılmalıdır.

Personelin kurum içindeki devamlılığı sağlanmalı, düzenli ve kapsamlı hizmet içi eğitimlerle mesleki donanımı artırılmalıdır.

Personelin, görev ve yetki alanları ayrıntılı şekilde tanımlanarak uygulama birliği sağlanmalıdır.

Kurum, yılda en az bir kez Hukuk, Eğitim Bilimleri, Çocuk Gelişimi, Sosyal Hizmetler gibi ilgili fakülteler ile baroların ilgili merkezleri ve komisyonlarıyla işbirliği yaparak güncel ve bilimsel eğitim programları düzenlemelidir.

Kurum personeli için hizmet içi eğitim ve mentorluk sistemleri kurulmalı; kıdemli uzmanlarla yeni başlayanlar arasında bilgi aktarımı desteklenmelidir.

İllerdeki Koruyucu Aile Komisyonlarına; Baroların Çocuk Hakları Merkezi temsilcileri ve koruyucu aile derneklerinden temsilcilerin katılımı sağlanarak katılımcılık ve denetim güçlendirilmelidir.

ÖNERİYORUZ!

Devletin temel yükümlülüğü, her çocuğun güvenle, sevgiyle ve süreklilik içinde büyüyebileceği istikrarlı bir aile ortamına kavuşmasını temin etmektir. Koruyucu ailelik, sadece bir “yerleştirme ve bakım modeli” değil; çocukların hak temelli yaşam ve aile ortamında büyüme hakkının somutlaşmış halidir. Bu nedenle, tüm düzenlemeler ve uygulamalar, çocuğun üstün yararı gözetilerek, çocuk merkezli, adil ve sürdürülebilir bir koruyucu aile sisteminin kurulması amacıyla şekillendirilmelidir.

ÖNERİYORUZ! ÖNERİYORUZ! ÖNERİYORUZ!
ÖNERİYORUZ! ÖNERİYORUZ! ÖNERİYORUZ!
ÖNERİYORUZ! ÖNERİYORUZ! ÖNERİYORUZ!
ÖNERİYORUZ! ÖNERİYORUZ! ÖNERİYORUZ!
ÖNERİYORUZ! ÖNERİYORUZ! ÖNERİYORUZ!
ÖNERİYORUZ! ÖNERİYORUZ! ÖNERİYORUZ!

İSTANBUL BAROSU ÇOCUK HAKLARI MERKEZİ

Katkı sunanlar: Av. Haydar Akgül, Av. Kardelen Ateşci, Av. Rumeysa Boşnak, Av. Sıla Çamur, Av. Merve Kaplan, Av. Fatmagül Karapıçak Cengiz, Av. Ayça Özdoğan, Av. Tuba Özel, Av. Şeyma Suçin, Av. Mehtap Yurtluk

Yayımdan Sorumlu Yönetim Kurulu Üyeleri: Av. Yelda Koçak Urfa, Av. Hürrem Sönmez.

Tasarım: Dilek Aydın.

Yayın Tarihi: Haziran, 2025. İstiklal Cad. Orhan Adli Apaydın Sok. No: 2 Beyoğlu-İst., Tel: (0212) 393 07 00
www.istanbulbarosu.org.tr / dergi@istanbulbarosu.org.tr

İstanbul Barosu Çocuk Hakları Merkezi tarafından hazırlanan broşürün tüm hakları saklıdır.